

А. В. Фастівець

ORCID 0000-0001-6333-5519

Scopus Author ID 57203427829

Полтавський інститут бізнесу Приватного вищого навчального закладу «Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая»

**СПЕЦИФІКА ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ
ФАХОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З
ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ У ПРОЦЕСІ ПРИРОДНИЧО-НАУКОВОЇ
ПІДГОТОВКИ**

A. V. Fastivets

*Poltava Institute of Business of Private Higher Educational Establishment
“Academician Yu. Buhai International Scientific Technical University”*

**SPECIFIC FEATURES OF EDUCATIONAL CONDITIONS
OF FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCES OF PHYSICAL
THERAPY SPECIALISTS IN PROCESS OF NATURAL SCIENCE
EDUCATION**

Анотація. У статті з’ясовано, що проаналізовані нами педагогічні умови перебувають у тісному взаємоз’язку й утворюють єдність, що характеризується наявністю компонентів, які інтегруються в досягненні готовності майбутніх фахівців до продуктивної професійної діяльності. Вони забезпечують використання потенціалу природничо-наукових дисциплін, оптимізуючи форми, методи, підходи та технології організації навчального процесу. Нами запропоновано комплекс заходів під час відбору педагогічних умов, орієнтованих на формування фахових компетентностей майбутніх фахівців з фізичної терапії, до яких відносимо: формування в майбутніх спеціалістів ціннісного ставлення до фаху; використання під час вивчення природничо-наукових дисциплін різноманітних форм і методів роботи, системи ситуаційних задач, практичного тренінгу, що сприяють формуванню практичних умінь у можливих ситуаціях професійної діяльності; здійснення суб’єкт-суб’єктної взаємодії у процесі вивчення природничо-наукових дисциплін.

У результаті здійсненого нами дослідження було розкрито зміст поняття «педагогічні умови», виокремлено й обґрунтовано педагогічні умови формування базових компетентностей майбутніх фахівців з фізичної терапії у процесі природничо-наукової підготовки. Доведено, що педагогічні умови формування фахових компетентностей майбутніх фахівців з фізичної терапії у процесі природничо-наукової підготовки становлять систему таких можливостей, технологій і засобів організації навчального процесу, які дозволяють забезпечити ефективність та результативність формування базових компетентностей майбутніх спеціалістів.

Ключові слова: навчальний процес; формування фахових компетентностей; фахівці з фізичної терапії.

Abstract. The article defines the fact that educational conditions analyzed by the author are in close correlation and set up a unity which is characterized by availability of integrated components to secure the availability of specialists to the professional service. They ensure the potential use of natural sciences by optimization of educational forms, methods and technologies. The complex of measures of selection of educational conditions for formation of professional competences of physical therapy specialists which is proposed by the author includes: formation of value attitude of specialists to be toward their specialty; use of different methods and forms, a system of situational tasks and practical training in process of natural science education; settlement of subject-subject correlation in process of natural science education.

As a result of our research, the essence of the concept “educational conditions” is revealed and educational conditions of formation of professional competences of physical therapy specialists in process of natural science education are separated and substantiated. It was proved by the author that the educational conditions of formation of professional competences of physical therapy specialists in process of natural science education are a system of opportunities, technologies and facilities of organization of educational process which enable the effectiveness of formation of professional competences of specialists.

Key words: educational process; formation of professional competences; physical therapy specialists.

Вступ. Концепція розвитку вищої медичної освіти України зорієнтована на таку модель підготовки медичних кадрів, яка дозволить створити необхідні умови для збереження й відновлення здоров'я населення. Розвиток медичної освіти в Україні забезпечується впровадженням оновленої методології побудови навчально-виховного процесу за європейськими зразками, метою якого є підготовка висококваліфікованого фахівця з фізичної терапії, який відповідатиме рівневі розвитку сучасної медичної науки та наявним вимогам суспільства.

Найважливішим напрямком модернізації системи вищої медичної освіти України є необхідність підвищення якості підготовки фахівців у галузі медицини, забезпечення їх професійного розвитку, формування їх фахових компетентностей в умовах вищого медичного навчального закладу відповідно до вимог, цілей і завдань національної освіти як складової європейського освітнього простору.

Водночас проблема формування фахових компетентностей майбутніх фахівців з фізичної терапії у процесі природничо-наукової підготовки не була предметом цілісного педагогічного дослідження. Зокрема, досі не вирішеними залишаються питання, пов'язані із забезпеченням ефективності формування фахових компетентностей майбутніх спеціалістів у процесі природничо-наукової підготовки, використанням фахового потенціалу природничо-наукових дисциплін тощо. Указані аспекти зумовили необхідність обґрунтування педагогічних умов формування фахових компетентностей майбутніх фахівців з фізичної терапії у процесі природничо-наукової підготовки, що й актуалізує проведення спеціального наукового дослідження.

Під час дослідження було проаналізовано наукові праці з таких проблем: філософія освіти (В. Андрущенко, Б. Гершунський, І. Зязюн, В. Кремень, В. Курило); запровадження компетентнісного підходу в професійній освіті (Г. Гамель, К. Прахаланд, Дж. Равен, Д. Рікен, В. Савченко, Л. Салганік, В. Хутмакер); управління освітою (О. Аніщенко, В. Свистун); упровадження сучасних технологій навчання (Л. Каргашова, П. Лузан, В. Орлов, О. Пехота й інші).

Разом із тим, проблема формування фахових компетентностей майбутніх фахівців з фізичної терапії у процесі природничо-наукової підготовки не була предметом цілісного педагогічного дослідження. Досі не вирішеними залишаються, зокрема, питання щодо забезпечення ефективності формування фахових компетентностей майбутніх спеціалістів

у процесі природничо-наукової підготовки, використання фахового потенціалу природничо-наукових дисциплін та інші. Вищезазначене актуалізує проведення спеціального наукового дослідження.

Мета статті – дослідження специфіки педагогічних умов формування фахових компетентностей майбутніх фахівців з фізичної терапії у процесі природничо-наукової підготовки.

Теоретична частина. Досить актуальною проблемою, якій приділяють увагу прихильники компетентнісного підходу в освіті, є формування компетентностей, їх розвиток.

Що стосується терміну «формування», він вживається в різних науках. У педагогіці вважають, що формування – це складний процес становлення людини як особистості, який відбувається в результаті її розвитку і виховання [1]. Так, наприклад, К. Хоменко вважає, що формування професійної компетентності є процесом закономірної послідовної та цілеспрямованої зміни у змісті й структурі освіти [8]. До того ж формування компетентностей майбутніх фахівців потребує змін в організації навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах.

Розглядаючи педагогічні умови, ми дотримуємося думки, що вони є компонентами педагогічної системи, які відображають сукупність можливостей освітнього середовища, та забезпечують ефективне функціонування й розвиток даної системи. Під педагогічними умовами формування фахових компетентностей майбутніх фахівців з фізичної терапії ми розуміємо сукупність необхідних взаємопов'язаних заходів педагогічного процесу (комплекс можливостей, технологій та засобів організації процесу природничо-наукової підготовки), які забезпечують досягнення майбутніми спеціалістами необхідного рівня сформованості фахових компетентностей, а також підвищують ефективність цього процесу. Значимість педагогічної умови зумовлюється успішністю діючого процесу та виражається досягненням такого рівня фахових компетентностей, який відповідає реальним можливостям майбутніх фахівців з фізичної терапії.

У результаті аналізу психолого-педагогічної літератури й особистого досвіду нами було визначено комплекс педагогічних умов, необхідних для ефективного формування фахових компетентностей майбутніх фахівців з фізичної терапії у процесі природничо-наукової підготовки, який включає такі складові, як:

– розвиток фахового середовища;

– актуалізація фахового потенціалу природничо-наукової підготовки;

– спрямованість навчально-пізнавальної і наукової діяльності студентів на формування фахових компетентностей.

Виокремлені нами педагогічні умови перебувають у тісному взаємоз'язку й утворюють єдність, що характеризується наявністю компонентів, які інтегруються в досягненні готовності майбутніх фахівців до продуктивної професійної діяльності. Вони забезпечують використання потенціалу природничо-наукових дисциплін, оптимізуючи форми, методи, підходи, та технології організації навчального процесу [3].

Завдяки доцільності вибору та поєднанню педагогічних умов вдосконалюється освітній процес, що, у свою чергу, сприяє підвищенню рівня сформованості в майбутніх спеціалістів фахових компетентностей.

Важливо зауважити, що процес вивчення природничо-наукових дисциплін повинен ґрунтуватися на таких принципах, які забезпечать успішне та результативне формування фахових компетентностей майбутніх спеціалістів. Результативними є принципи гуманістичної спрямованості навчального процесу, усвідомленої перспективи, науковості, інтеграції навчання, інтерактивності, ініціативності, саморегуляційності й індивідуалізації навчання [5].

Під час відбору педагогічних умов, орієнтованих на формування фахових компетентностей майбутніх фахівців з фізичної терапії, ми дотримувалися думки, що запропонований нами комплекс повинен бути спрямований на: формування в майбутніх спеціалістів ціннісного ставлення до фаху; використання під час вивчення природничо-наукових дисциплін різноманітних форм і методів роботи, системи ситуаційних задач, практичного тренінгу, що сприяють формуванню практичних умінь у можливих ситуаціях професійної діяльності; здійснення суб'єкт-суб'єктної взаємодії у процесі вивчення природничо-наукових дисциплін.

Зосередимо увагу на детальному розгляді педагогічних умов, кожна з яких є невід'ємною складовою цілісної системи формування фахових компетентностей майбутніх спеціалістів у процесі природничо-наукової підготовки.

Розглядаючи першу зі вказаних умов, варто зазначити, що процес розвитку фахового середовища кафедр природничо-наукового циклу є організованим, цілеспрямованим процесом побудови

середовища для розв'язання завдань формування фахових компетентностей майбутніх спеціалістів.

Ця педагогічна умова передбачає активне залучення студентів до культури фахової поведінки та клінічного мислення, які насамперед мають проявлятися в міжособистісній взаємодії, яка має місце в культурі діяльності та поведінці фахівців з фізичної терапії. У зв'язку з цим студенти постійно перебувають у середовищі майбутньої професії та майбутнього фаху, набуваючи культури мислення спеціаліста.

Процес засвоєння знань за суб'єкт-суб'єктних відносин здійснюється в атмосфері моральних і естетичних переживань, зіткнення думок, поглядів, позицій, наукових підходів, пошуку істини, проектування можливих розв'язувань пізнавальних завдань, творчості викладачів та студентів. Як свідчить досвід, тільки спеціально організоване навчання робить студента суб'єктом навчання й дає можливість зробити знання, вміння та навички, одержані під час розв'язування задач, засобом їхнього інтелектуального розвитку.

Фахове середовище на кафедрах природничо-наукового циклу закладів вищої медичної освіти, орієнтоване на формування фахових компетентностей майбутніх спеціалістів, об'єднує в собі навчальну, виховну, методичну та позааудиторну роботи, кожна з яких ґрунтується на зазначених вище принципах навчання (гуманістичної спрямованості, усвідомленої перспективи, науковості, інтеграції, інтерактивності, ініціативності, саморегуляційності й індивідуалізації) [6].

Позааудиторна робота кафедри як складова фахового середовища передбачає будь-яку діяльність студентів і науково-педагогічних кадрів, що здійснюється в межах закладу вищої освіти, але безпосередньо не пов'язана з навчальними планами, направлена на формування фахових компетентностей майбутніх фахівців. Вона включає в себе: позааудиторну діяльність студентів та позааудиторну діяльність науково-педагогічних кадрів, які тісно взаємопов'язані та взаємодоповнюють одна одну. Це наукова та організаційна робота, яка ініціюється, здійснюється та коригується науково-педагогічними кадрами кафедри з активним залученням до неї студентів.

Засобом формування фахових компетентностей у медичному ВНЗ можна розглядати спільне творче проектування (викладачами та студентами), у процесі якого студенти генерують і реалізують власні ідеї, а також обирають такі види діяльності, які є

цікавими для них особисто. Роль викладачів кафебри – бути гідом у процесі пошуково-проектної діяльності.

У процесі формування фахових компетентностей майбутніх фахівців є доцільним використання імітаційних (моделюючих) методів (аналіз конкретної ситуації та вирішення ситуацій), специфіка яких полягає в моделюванні різних стосунків, а також реальних умов, які виникають у професійній діяльності. Ми погоджуємося з думкою С. Батишева, що така система навчання має діяльнісний характер, сприяє формуванню мислення і рефлексії; та використовує колектив як засіб розвитку індивідуальності студента [6].

Аналіз опрацьованих матеріалів дозволяє дійти висновку, що використання активного навчання в процесі природничо-наукової підготовки майбутніх спеціалістів сприятиме формуванню в них фахових компетентностей. Адаже таке навчання активізує творче мислення, підвищує ступінь мотивації, розвиває самостійність при вирішенні нестандартних завдань, а також є засобом розвитку рефлексії та особистісних якостей майбутніх фахівців. До активних методів навчання, які, на нашу думку, забезпечують формування фахових компетентностей, відносимо виконання завдань творчого характеру, вправи на прийняття рішень у нестандартних ситуаціях, вирішення клінічних ситуаційних задач і подібні.

Цілком розділяємо думку С. Гончаренка, що забезпечення формування фахових компетентностей майбутніх фахівців у процесі природничо-наукової підготовки передбачає використання методу проєктів, інтерактивних методів («кейс-методу», «мозкового штурму» і подібних), гральних імітаційних методів, дослідницького методу та інших [4].

На нашу думку, розвитку творчих здібностей сприяє наявність значущої в дослідницькому плані проблеми, розв'язування якої потребує інтегрованих знань; дослідницького пошуку; використання дослідницьких методів; практичної, теоретичної, пізнавальної значущості передбачуваних результатів; самостійної діяльності студентів; структурування змістової частини проєкту.

На особливу увагу заслуговує пошуковий метод, який сприяє засвоєнню методів і засобів наукового пізнання. Цей метод реалізується при розв'язуванні задач та проведенні лабораторних досліджень. Основна його задача полягає в тому, щоб націлювати студентів на творчий пошук і формування власної думки. Саме в процесі науково-дослідної

діяльності студента на занятті ефективно формуються риси особистості майбутнього фахівця [2].

Важливим компонентом продуктивної освіти, на нашу думку, є проєктна діяльність студентів. Студенти самостійно або разом із педагогом формують проблему, яку потім реалізують як проєкт, показавши практичне значення отриманих знань. В основі методу лежить розвиток пізнавальних умінь студентів, спрямований на певний результат. Для його досягнення необхідно навчити студентів самостійно мислити, знаходити і вирішувати проблеми, уміння прогнозувати результати і можливі наслідки різних варіантів вирішення, вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки тощо [4].

Проєктне навчання сприяє формуванню фахових компетентностей завдяки тому, що студенти набувають умінь здійснювати пошук інформації, прогнозувати результати дослідження, приймати нестандартні рішення, розвивають клінічне мислення. Крім того, метод проєктів дозволяє здійснювати міждисциплінарну інтеграцію знання та застосовувати їх для вирішення квазіпрофесійних задач. Саме така організація навчального процесу сприяє актуалізації фахового потенціалу природничо-наукових дисциплін.

Під час аудиторної або позааудиторної роботи студентів, крім проєктного навчання, для підготовки майбутніх фахівців можна реалізувати метод аналізу конкретних ситуацій (кейс-метод). Він означається як колективна форма навчання із використанням опису конкретних реальних професійних ситуацій. Під час розв'язання кейсів при вивченні природничо-наукових дисциплін студентам пропонується до розгляду конкретна клінічна ситуація, яку потрібно проаналізувати, розібравшись у суті проблеми, а потім, запропонувавши різні шляхи її вирішення, вибрати найкращий [9].

Ще один метод, який можна реалізувати як під час аудиторної, так і позааудиторної роботи, називається метод портфоліо. Згідно з цим методом, студент обирає власне «досє» роботи для самостійного виконання із завдань, запропонованих викладачем. Залежно від характеру портфоліо студенти виконують теоретичні або практичні розробки. Результат роботи може бути представлений у вигляді реферату, есе, звіту лабораторної роботи, розв'язання кейсу, розробки проєкту тощо. Використання методу портфоліо в процесі природничо-наукової підготовки сприяє концентрації уваги студента на своїх досягненнях у навчанні, інтеграції кількісних і якісних оцінок діяльності та розвитку комуніка-

тивних здібностей, що забезпечують формування фахових компетентностей майбутніх спеціалістів.

Інтерактивні методи дозволяють охопити роботою всіх студентів групи, підвищити ефективність засвоєння фактичного матеріалу, удосконалити практичні навички клінічного застосування теоретичних знань. Вони сприяють розвитку особистісних та професійних якостей майбутнього фахівця, зокрема комунікативних здібностей.

На розвиток особистості й інтелекту сприятливо впливають інтерактивні форми навчання (бінарні заняття, круглі столи, тренінги, майстер-класи тощо) [7]. Вони приносять більш високі навчальні результати порівняно з традиційними формами і методами.

Досвід показує, що визначений комплекс педагогічних умов, необхідних для ефективного формування фахових компетентностей майбутніх фахівців у процесі природничо-наукової підготовки, можна реалізувати у процесі організації самостійної роботи студентів. В самостійній дослідницькій діяльності студентів викладач за таких умов є консультантом і колегою, рекомендує лише орієнтовний шлях майбутніх пошуків, залучаючи до них, допомагаючи відкривати невідоме, орієнтуючи на самостійні висновки, узагальнюючи, корегуючи й оптимізуючи пізнавальний процес. Він лише спрямовує навчально-пізнавальну і наукову діяльність студентів на формування в них фахових компетентностей.

Досить важливим компонентом, який підвищує рівень фахових компетентностей, є науково-дослідна робота студентів. Перша педагогічна умова реалізується під час залучення майбутніх спеціалістів до роботи у наукових гуртках, участі в конференціях, конкурсах наукових робіт, форумах тощо.

Іншим аспектом покращення підготовки майбутніх фахівців є впровадження в навчальний процес інформаційних технологій. Як показує досвід, завдяки упровадженню інформаційних технологій значно змінюється об'єм і зміст навчального матеріалу, збільшується обсяг самостійної роботи, розширюються можливості лабораторного практикуму, лекцій та контролю знань студентів.

Ефективність використання комп'ютерних засобів навчання залежить від правильного вибору викладачем програмного забезпечення, завдяки якому якість навчального процесу може суттєво підвищитись. Серед таких засобів можна виділити контрольні-навчальні, тренувальні і контролюючі комп'ютерні програми, які застосовуються як

для здійснення контролю знань, так і з метою вивчення нового матеріалу чи здійснення тренінгу. Для залучення студентів у творчий процес можна використовувати інструментальні системи, за допомогою яких самими студентами здійснюється створення комп'ютерних засобів навчання, що розширює їх арсенал. Важливими для фахівця з фізичної терапії є бази даних і експертно-аналітичні системи, робота з якими сприяє формуванню фахових компетентностей майбутніх спеціалістів. Корисними для природничо-наукової підготовки є електронні гіпертекстові навчальні матеріали, а також демонстраційно-моделюючі та дослідницькі програми, які сприяють підвищенню якості професійної підготовки майбутніх фахівців. Розвитку комунікативних здібностей сприяють системи для пошуку і передачі інформації та забезпечення комунікацій. Інструментальні засоби моделювання пізнавальної діяльності сприяють розвитку творчих здібностей.

Проведення подальших наукових розвідок щодо розглянутого нами питання передбачає: розробку навчально-методичного забезпечення підготовки майбутніх фахівців з фізичної терапії на основі компетентнісного підходу; удосконалення змісту та якості підвищення кваліфікації науково-педагогічних кадрів, а також розробку освітньо-кваліфікаційних характеристик майбутніх спеціалістів. Також цілком доречними і перспективними напрямками для подальшого дослідження, на нашу думку, є розробка та теоретичне обґрунтування структури системи фахових компетентностей фахівців з фізичної терапії, а також детальний аналіз їх компонентів, які забезпечують особистісне становлення майбутніх спеціалістів при створенні відповідних умов. Окрім того, важливими проблемами для подальших наукових розвідок є оцінка ефективності педагогічних умов (розвиток фахового середовища; актуалізація фахового потенціалу природничо-наукової підготовки; спрямованість навчально-пізнавальної та наукової діяльності студентів на формування фахових компетентностей) і пошук шляхів удосконалення природничо-наукової підготовки з метою формування фахових компетентностей майбутніх спеціалістів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Із розглянутого вище стає зрозумілим, що фахове середовище становить певним чином організовану педагогічну систему, яка включає в себе мету, зміст, методи, засоби і форми. Метою є формування фахових компетентностей майбутніх

спеціалістів, зміст включає сукупність знань, умінь і навичок, яких набувають майбутні фахівці в процесі природничо-наукової підготовки.

Таким чином, для забезпечення взаємозв'язку фахової і природничо-наукової підготовки, необхідними є кардинальне системне переструктурування методів і засобів навчання, та включення в педагогічну систему новітніх освітніх технологій. Такий підхід вимагає розробки на міждисциплінарній основі комплексу лабораторно-практичних робіт, системи дидактичних завдань, підручників, посібників тощо. Дана проблема може бути вирішена шляхом створення методики викладання природничо-наукових дисциплін на основі їх взаємозв'язку з фаховими дисциплінами, комплексних робіт для самостійного опрацювання на міждисциплінарній основі, а також організації різних видів позааудиторної роботи, направленої на дослідження проблем діагностичного, терапевтичного та профілактичного характеру. Все це актуалізує фаховий потенціал природничо-наукової підготовки.

Так, у результаті здійсненого нами дослідження, було розкрито зміст поняття «педагогічні умови»,

виокремлено й обґрунтовано педагогічні умови формування базових компетентностей майбутніх фахівців з фізичної терапії у процесі природничо-наукової підготовки. Разом з тим, проведене дослідження не вичерпує всієї проблематики формування фахових компетентностей майбутніх фахівців з фізичної терапії. Перспективними напрямками для подальшого дослідження, на нашу думку, є розробка та теоретичне обґрунтування структури системи фахових компетентностей фахівців з фізичної терапії, а також детальний аналіз їх компонентів, які забезпечують особистісне становлення майбутніх спеціалістів при створенні відповідних умов. Окрім того, важливими проблемами для подальших наукових розвідок є оцінка ефективності педагогічних умов (розвиток фахового середовища; актуалізація фахового потенціалу природничо-наукової підготовки; спрямованість навчально-пізнавальної та наукової діяльності студентів на формування фахових компетентностей) і пошук шляхів удосконалення природничо-наукової підготовки з метою формування фахових компетентностей майбутніх спеціалістів.

Список літератури

1. Кузьмінський А. І. Педагогіка : підручник / А. І. Кузьмінський, В. Л. Омеляненко. – К. : Знання-Прес, 2003. – 418 с.
2. Макаренко К. С. Формування науково-дослідницьких умінь учнів і студентів із фізики / К. С. Макаренко, В. І. Макаренко, Т. М. Терещенко // Збірник наукових праць викладачів, аспірантів, магістрантів і студентів фізико-математичного факультету / ПНПУ ім. В. Г. Короленка ; ред. кол.: Ю. Д. Москаленко (голов. ред.) та ін. – Полтава : ТОВ «АСМІ», 2013. – С. 204–206.
3. Макаренко В. І. Характеристика педагогічних умов формування фахових компетентностей майбутніх лікарів у процесі природничо-наукової підготовки / В. І. Макаренко // Наукові записки / ред. кол.: В. Ф. Черкасов, В. В. Радул, Н. С. Савченко та ін. Вип. 156. – Кропивницький : РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2017. – С. 152–157.
4. Метод пошуково-дослідницьких проектів як засіб формування науково-дослідницьких умінь студентів / В. І. Макаренко, О. В. Макаренко, К. С. Макаренко, О. В. Сілкова // Вища освіта України. – Дод. 2, т. 3 (54) : Тематичний випуск «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології». – К. ; Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. – С. 76–87.
5. Новописьменний С. А. Формування базових компетентностей майбутніх учителів з основ здоров'я у процесі вивчення професійно орієнтованих дисциплін : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / Новописьменний Сергій Анатолійович ; Полтав. нац. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка. – Полтава, 2016. – 306 с.
6. Профессиональная педагогика : учеб. для студентов, обучающихся по педагогическим специальностям и направлениям / под ред. С. Я. Батышева, А. М. Новикова. – 3-е изд., перераб. – М. : Изд-во ЭГВЕС, 2009. – 456 с.
7. Степанов О. М. Основы психологии і педагогії : навч. посіб. / О. М. Степанов, М. М. Фіцула. – К. : Академвидав, 2005. – 520 с.
8. Хоменко К. П. Формування професійної компетентності майбутніх лікарів / К. П. Хоменко // Гуманітарний вісник Переяслав-Хмельницького держ. пед. ун-ту ім. Григорія Сковороди. – Дод. 1 до вип. 36, т. II (62) : Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». – К. : Гнозис, 2015. – С. 321–330.
9. Jamouille M. Eine anspruchsvolle und innovative Form der Ausbildung in Medizin / M. Jamouille // Primary Care. – 2010. – Vol. 10, No. 19. – P. 375–378.

References

1. Kuzminskyi, A.I. (2003). *Pedahohika: pidruchnyk* [Pedagogics: manual]. (2003). Kyiv: Znannia-Pres [in Ukrainian].
2. Makarenko, K.S. (2013). Formuvannia naukovodoslidnytskykh umin uchniv i studentiv iz fizyky [Formation of scientific and research skills of pupils and students on physics]. *Zbirnyk naukovykh prats vykladachiv, aspirantiv, mahistrantiv i studentiv fizyko-matematychnoho fakultetu – Collection of Scientific Works of Teachers, Graduate Students, Masters and Students of Physics and Mathematics Department*. Poltava: TOV “ASMI” [in Ukrainian].
3. Makarenko, V.I. (2017). Kharakterystyka pedahohichnykh umov formuvannia fakhovykh kompetentnosti maibutnikh likariv u protsesi pryrodnycho-naukovoï pidhotovky [The characteristics of educational conditions of formation of professional competences of doctors in process of natural science education]. *Naukovi zapysky – Scientific Notes. Kropyvnytskyi: RVV TsDPU im. V. Vynnychenka*, 152-157 [in Ukrainian].
4. Makarenko, V.I. (2014). *Metod poshukovo-doslidnytskykh proektiv yak zasib formuvannia naukovodoslidnytskykh umin studentiv [Method of research projects as a mean of formation of research skills of the students]*. Vyscha osvita Ukrainy – Higher Education in Ukraine. Kirovohrad: RVV KDPU im. V. Vynnychenka [in Ukrainian].
5. Novopysmennyi, S.A. (2016). *Formuvannia bazovykh kompetentnosti maibutnikh uchyteliv z osnov zdorovia u protsesi vyvchennia profesiino oriietovanykh dystsyplin [Formation of basic competences of health basics teachers to be in process of study of professionally oriented courses]*. Poltava [in Ukrainian].
6. Batyshev, S.Ya., & Novykov, A.M. (Eds.). (2009). *Professionalnaya pedagogika: ucheb. dlya studentov, obuchayushchysya po pedagogicheskym spetsyalnostyam i napravleniyam [Professional education: manual for students of educational specialties and schools]*. Moscow: EGVES [in Russian].
7. Stepanov, O.M. (2005). *Osnovy psykholohii i pedahohiky: navchalnyi posibnyk [Psychology and pedagogics basics: manual]*. Kyiv: Akademydav [in Ukrainian].
8. Khomenko, K. P. (2015). Formuvannia profesiinoï kompetentnosti maibutnikh likariv [Formation of professional competence of doctors to be]. Humanitarnyi visnyk Pereiaslav-Khmelnyskoho derzh. ped. un-tu im. Hryhoriia Skovorody – Humanitarian bulletin of Pereiaslav-Khmelnyskyi Hryhoriï Skovoroda State Pedagogical University. Kyiv: Hnozys [in Ukrainian].
9. Jamouille, M. (2010). Eine anspruchsvolle und innovative Form der Ausbildung in Medizin. *Primary Care*, 10 (19), 375-378.

Отримано 09.04.19
Рекомендовано 12.04.19

Електронна адреса для листування: anna_fast@ukr.net